

Олена Васильченко,
старший викладач
Таврійський державний агротехнологічний університет
імені Дмитра Моторного, м. Запоріжжя, Україна

РЕГІОНАЛЬНІ АСПЕКТИ СТРУКТУРНОГО ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Розвиток економіки України відбувається за умов масштабних структурних трансформацій, пов'язаних із військовими діями, руйнуванням виробничої інфраструктури, порушенням логістичних зв'язків, змінами у структурі зайнятості населення та регіональній спеціалізації господарства. Повоєнне відновлення потребує формування нової моделі економічного розвитку, що буде зорієнтована на забезпечення економічної стійкості, інноваційності, конкурентоспроможності регіонів та інтеграції до європейського економічного простору. За цих обставин особливої актуальності набуває дослідження регіональних аспектів структурного відновлення економіки України.

Повномасштабна війна спричинила значні диспропорції у розвитку окремих регіонів, тим самим суттєво вплинувши на економічний потенціал держави. Найбільш постраждали східні та південні області України. Саме у цих областях до початку війни була зосереджена значна частина підприємств найбільш стратегічних галузей економіки країни: промисловості, металургії, машинобудування та енергетики. Одна тільки Дніпропетровська область у 2021 році створила 10,68% ВВП України. Більше 20% ВВП було створено у Донецькій, Запорізькій, Полтавській та Харківській областях. Частка Дніпропетровської області у валовій доданій вартості, створеної у добувній промисловості, становила 20%, Донецької – 18%, Полтавської – 29,5%. Запорізька область створила 24,8% валової доданої вартості у переробній промисловості [1]. Це найвищий показник по країні у 2021 році.

Проте, руйнування підприємств, транспортної та енергетичної інфраструктури призвело до скорочення обсягів виробництва, зниження експортного потенціалу та втрати значної кількості робочих місць. У перші місяці повномасштабного вторгнення 2022 р. у східних індустріалізованих регіонах України було зруйновано понад 40 промислових підприємств. За підсумками 2022 р. падіння валової доданої вартості в переробній промисловості становило 43,1%. Обсяг реалізованої продукції переробної промисловості зменшився на 31,5%, а продукції металургійних виробництв – на 57,9% [2].

Величезних збитків зазнав аграрний сектор. Воєнні дії спричинили суттєві втрати виробничих потужностей, руйнування аграрної та транспортної інфраструктури, зниження посівних площ, деградацію ґрунтів, мінування сільськогосподарських земель і скорочення доступу виробників до фінансових ресурсів. Так упродовж лютого 2022 – грудня 2024 років сукупні збитки аграрного сектору України оцінюються у 11,2 млрд доларів США, з яких 58% складають збитки за пошкоджену техніку та обладнання, 17 % – вартість ушкоджених

складських приміщень, 17 % – вартість збитків за викрадені та знищенні матеріальнотехнічні ресурси та продукцію, 8 % – інші витрати [3].

Україна зазнала також серйозних екологічних збитків: за урядовими даними, загальні збитки доквілю у 2023 році становили понад 2,2 трлн грн. [4].

Прямі збитки України у 2023 році перевищили 176 млрд дол. США, а близько 13 % житлового фонду країни було пошкоджено або зруйновано [2]. Особливо критична ситуація спостерігається у Донецькій, Луганській, Харківській, Запорізькій та Херсонській областях, де значна частина економічного потенціалу втрачена або тимчасово недоступна.

За оцінками спільного дослідження Світового банку, Організації Об'єднаних Націй, Європейської Комісії та Уряду України (RDNA4), станом на кінець 2024 року загальна вартість відновлення та реконструкції України становить близько 524 млрд дол. США протягом наступного десятиліття [5].

Обставини, що склалися, стали потужним каталізатором регіональної економічної трансформації. Вектор економічної активності повернувся у бік західних та центральних областей України. Саме в ці регіони відбулася релокація тисяч підприємств переважно малого та середнього бізнесу, що спричинило поживлення в них інвестиційної активності та розширення ринку праці. Львівська, Закарпатська, Івано-Франківська та Вінницька області мають значний потенціал для структурного відновлення за рахунок активної інтеграції у європейські логістичні та виробничі ланцюги. За даними Міністерства економіки України, тільки в межах державної програми релокації станом на 2024 рік було переміщено понад 800 підприємств [6].

Активізація економічної діяльності у відносно безпечних регіонах сприяла розвитку малого та середнього бізнесу, збільшенню попиту на трудові ресурси та розширенню логістичної інфраструктури. Але, з іншого боку, така трансформація призвела до додаткового навантаження на місцеві бюджети, соціальну сферу та ринок житла. За цих обставин зростає роль державної регіональної політики, важливим завданням якої є забезпечення збалансованого розвитку територій та ефективного використання наявного економічного потенціалу.

Структурна перебудова економіки України, перш за все, потребує модернізації інфраструктури. Відновлення транспортних коридорів, автомобільних доріг, залізничного сполучення, енергетичних систем та цифрової інфраструктури створює необхідні передумови для економічного розвитку регіонів та їх інтеграції до європейського економічного простору [2].

Оскільки саме західні регіони України стали основними логістичними центрами зовнішньоекономічної діяльності держави необхідно звернути увагу на розвиток прикордонної інфраструктури.

Структурне відновлення економіки потребує розвитку інноваційної діяльності та високотехнологічних секторів. За даними Державної служби статистики України, у 2022 р. порівняно з попереднім роком знизився рівень організаційного забезпечення науково-технічної діяльності підприємницького сектору на понад 10% і на понад 3% – сектору вищої освіти. Загальною тенденцією для усіх без винятку регіонів України є низький рівень наукомісткості валового регіонального продукту

(ВРП) через суттєве зниження фінансування видатків на дослідження і розробки та доведення його до критичного стану (у 2022 р. його рівень у ВРП становив менш ніж 1%) [4].

Сучасні світові тенденції вимагають переходу від сировинної моделі економіки до моделі, заснованої на знаннях, цифрових технологіях та інноваціях. Тому перспективним напрямом є створення регіональних індустріальних парків, технологічних кластерів та центрів підтримки підприємництва. Загалом на березень 2024 р. до офіційного реєстру Мінекономіки внесено 77 індустріальних (промислових) парків. Проте повноцінно функціонують близько 10 [4].

Проблеми воєнного стану вплинули й на діяльність ІТ-бізнесу. У 2023 році, за даними НБУ, ІТ-індустрія завдяки експорту своїх послуг здійснила внесок в українську економіку на 8,5% менше за показник 2022 р. Регіональна цифрова трансформація, орієнтуючись на нагальні потреби у воєнний час, постійно розвивається і знаходиться в центрі уваги Міністерства цифрової трансформації України. Розроблений цією урядовою структурою індекс цифрової трансформації регіонів України позиціонується як головний показник виміру реальних процесів інформатизації та цифровізації на рівні регіонів та оцінки рівня цифрової культури в суспільстві. У 2023 р. в середньому по країні він становив 0,632 бали з 1 можливого [4]. Розвиток ІТ-сектору, креативної економіки, машинобудування та альтернативної енергетики може стати основою нової економічної структури регіонів.

Стратегічно важливим є забезпечення енергетичної безпеки регіонів. Масовані атаки на енергетичну інфраструктуру України продемонстрували необхідність розвитку децентралізованої енергетики та «зеленої» економіки. Слід звернути увагу на розвиток сонячної, вітрової та біоенергетики. Це надасть можливість як підвищити енергетичну незалежність, так й створити нові робочі місця та залучити інвестиції у регіони. Наукові дослідження підтверджують значний потенціал України у сфері відновлюваної енергетики, зокрема сонячної генерації, що може стати важливим чинником економічної стійкості регіонів [2].

Регіональне відновлення потребує трансформації людського капіталу. Масштабні міграційні процеси, релокація населення, спричинені війною, призвели до дефіциту кваліфікованих кадрів у багатьох галузях економіки. За оцінками міжнародних організацій, мільйони українців були змушені залишити місця постійного проживання, що негативно вплинуло на функціонування регіональних ринків праці [5]. Важливими завданнями державної політики стає стимулювання зайнятості населення, підтримка підприємництва, розвиток професійної освіти та створення умов для повернення трудових ресурсів.

Ефективне структурне відновлення економіки України неможливе без залучення міжнародної фінансової допомоги та інвестицій. За оцінками міжнародних організацій, наразі Україна потребує майже 10 млрд. дол. США додаткового фінансування лише для пріоритетних напрямів відновлення [5]. У фінансуванні програм відновлення важливу роль відіграють міжнародні організації та фінансові інституції: Світовий банк, Європейський банк реконструкції та розвитку, Європейський Союз та Міжнародний валютний фонд. Проте,

ефективність використання фінансових ресурсів значною мірою залежить від прозорості управління, ефективності державної регіональної політики та спроможності місцевих громад реалізовувати інфраструктурні й інноваційні проекти.

Таким чином, структурна трансформація економіки України має виражений регіональний характер і потребує комплексного підходу до реалізації державної економічної політики. На наш погляд, відновлення повинно відбуватись у наступних напрямках: модернізація інфраструктури; підтримка інноваційного розвитку; стимулювання інвестиційної активності; забезпечення енергетичної стійкості; розвиток людського капіталу та інтеграція регіонів у європейський економічний простір. За цих обставин зростає значення регіональної політики держави, спрямованої на сприяння формуванню конкурентоспроможної економіки, підвищення рівня економічної безпеки держави та забезпечення її довгострокового соціально-економічного розвитку.

Список використаних джерел

1. Валовий регіональний продукт у 2021 році. Статистичний збірник. Київ : Державна служба статистики України, 2023. 107 с.
2. Кравців В.С., Сторонянська І.З. Регіональна політика VS просторові зрушення економіки України: пошук відповідей на актуальні питання. *Вісник НАН України*, 2025. №3. С. 29-38. DOI: <https://doi.org/10.15407/vism2025.03.029>
3. Мовчанюк А.В., Бойко А.В. Аграрний сектор України в умовах війни: економічні виклики та державні інструменти. *Економіка та суспільство*, 2026. Випуск 84. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2026-84-46>
4. Давимука С.А. Регіональний розвиток України на шляху до європейської інтеграції: роль інноваційних інструментів. *Регіональна економіка*, 2024, № 3. С.15-26. DOI: <https://doi.org/10.36818/1562-0905-2024-3-1>
5. Ukraine rapid damage and needs assessment (RDNA4). February 2022 – December 2024. the World Bank, the Government of Ukraine, the European Union, the United Nations. Washington, 2025. 195 p. URL: <https://surl.lt/pxgmdb>
6. Міністерство економіки України. Релокація підприємств в умовах воєнного стану : офіц. статистичні дані. Київ, 2024. URL: <https://me.gov.ua/?lang=uk-UA>